

Jaarverslag 2023

Colofon

BoerenNatuur
Bemuurde Weerdsingel o.z. 12
3514 AN Utrecht
030-2769890
www.boerennatuur.nl

Auteurs
Lieneke Bakker
Marjolein Bezemer
Annemieke Dunnink
Marije Klever
Lotty Nijhuis
Evelien Verbij

Eindredactie
Marjolein Bezemer
Annemieke Dunnink
Lotty Nijhuis

Beeld
Marcel Benschop
Annemieke Dunnink
David Kingma
Gabby Louwhoff
Inger Wilms
Kate Snow Design
Ocelot Ontwerp
Stichting Natuurbeelden
Agrarische collectieven

Opmaak
Ocelot Ontwerp

Druk
Groenprint

Copyright BoerenNatuur 2024

8

Implementatie ANLb,
eerste jaar nieuwe
GLB-periode

24

Agrarische Natuur
Drenthe ontwikkelt
door, mee met de
veranderende tijd

26

Meer bomen en
struiken voor
biodiversiteit

10

Organiseren
kun je leren: van
elkaar

21

Kennis over de kievit:
zo helpt de Kennis-
makelaar boerenland-
vogels vooruit

Inhoud

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer 2023 jaarcijfers	4		
VOORWOORD:			
Koers houden	5		
BoerenNatuur benoemt drie nieuwe bestuurders in 2023	7		
Implementatie ANLb, eerste jaar nieuwe GLB-periode	8		
Organiseren kun je leren: van elkaar	10		
Overheid heeft grote ambities met ANLb, maar moet eerst huidige problemen oplossen	12		
Monitoring hoog op de agenda: essentieel voor effectief beheer	14		
BOERENNATUUR KENNISUUR:			
(Nóg) meer kennis over natuurinclusieve landbouw	15	KENNISDAG NATUURINCLUSIEVE AKKERBOUW:	
		Gewasdiversiteit inzetten voor een verbetering van bodem, natuur en vogels op je bedrijf	18
POSTER BOERENNATUUR		Kennis over de kievit: zo helpt de Kennismakelaar boerenlandvogels vooruit	21
Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer en Natuurinclusieve landbouw	16	Collectievennieuws	22
		Agrarische Natuur Drenthe ontwikkelt door, mee met de veranderende tijd	24
		Meer bomen en struiken voor biodiversiteit dankzij nieuwe samenwerking Arla Foods, Trees for All en BoerenNatuur	26
		Zonder SCAN-ICT geen ANLb	28
		Kennis, inspiratie en ontmoeting staan centraal bij de BoerenNatuurdag	30
		BoerenNatuur lanceert nieuw gezamenlijk logo	31

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer 2023 jaarcijfers

Deelnemers beheerden door heel Nederland heen
2.512 plasdrassen.

Klimaat

5.057 hectares

Dooradering

18.779 hectares

Open grasland

80.128 hectares

In totaal zijn er
**811 natuurvriendelijke
oevers** aangelegd
en/of beheerd.

Open akkerland

7.180 hectares

Categorie water

6.171 hectares

In 2023 bloeide er
3.716 hectares
aan kruidenrijke
akkerranden.

ANLb

117.316 hectares

ANLb deelnemers

11.677

boerennatuur

Koers houden

Als kersverse voorzitter van het bestuur van BoerenNatuur blik ik graag terug op het afgelopen jaar. Als melkveehouder heb ik natuurlijk al gemerkt dat 2023 een bewogen jaar was met uitdagingen op allerlei vlakken. Dat geldt ook voor onze ruim 11.000 deelnemers, de 40 agrarische collectieven en voor BoerenNatuur. Maar ik heb ook gezien dat het, ondanks alles, gelukt is om koers te houden.

Allereerst heeft natuurlijk het proces om te komen tot een Landbouwakkoord veel beweging in gang gezet in de landbouw. Het Landbouwakkoord is er niet gekomen en een visie op de toekomst van de landbouw is helaas ook nog niet in zicht omdat er nog een nieuw Kabinet is. Tegelijkertijd werd wel heel duidelijk dat er politiek grote overeenstemming is op het onderwerp groen-blauwe diensten. Iedereen, van links tot rechts, ziet dat het hard nodig is een echt verdienmodel te ontwikkelen voor boeren die maatschap-

pelijke groen-blauwe diensten leveren. Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) en de agrarische collectieven vormen daarvoor een uitstekende basis. Het is wel nodig om het ANLb door te ontwikkelen tot een verdienmodel voor de boeren. Dat betekent langjarige contracten, een hogere vergoeding dan alleen een vergoeding voor onkosten, een bedrijfstoelage bij een percentage van meer dan 20% beheer, et cetera. Dit is de koers die BoerenNatuur heeft gezet voor een ANLb 3.0 en daarmee ga ik ook in 2024 aan de slag.

In 2023 was koers houden ook een grote uitdaging bij de uitvoering van het ANLb: de kernactiviteit van alle agrarische collectieven. Op 1 januari 2023 is het Nationaal Strategisch Plan (NSP) gestart. Het NSP is de Nederlandse invulling van het Europese Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB). Het ANLb is een belangrijk onderdeel van het NSP. In het NSP is nadrukkelijk gekozen om de samenhang te versterken van maatregelen gericht op groen-blauwe diensten door boeren. Dat is een heel mooi en goed streven, maar nu blijkt dat deze samenhang tussen de verschillende instrumenten in het NSP in de uitvoering helaas nog niet goed genoeg werkt. In de uitvoering van het ANLb hebben onze collectieven en de ruim 11.000 deelnemers daar in 2023 veel extra werk van gehad. Het jaar 2023 is daarom door het ministerie van LNV een leerjaar genoemd waarin met coulance wordt gekeken naar de verantwoording. De Tweede Kamer heeft al in 2022 gezegd dat "al het uitgevoerde ANLb-beheer uitbetaald moet worden". Dit is de koers waar we ons aan vast zullen houden als begin 2024 duidelijk wordt hoe de uitbetaling van het ANLb 2023 uitpakt.

Ten slotte was het voor de vereniging BoerenNatuur zelf ook een uitdaging om in 2023 koers te houden. Begin 2023 gaf de toenmalige voorzitter, Alex Datema, aan af te treden als voorzitter en de over-

>

stap te maken naar de Rabobank. Vanaf de start in 2016 was Alex voorzitter van BoerenNatuur en heeft hij de vereniging gebracht waar hij nu staat: een speler waar niemand omheen kan. Daar ben ik hem zeer erkentelijk voor. In de periode voordat ik aantrad, heeft Dirk de Lugt als interim-voorzitter BoerenNatuur op koers gehouden. Dat heeft hij heel knap gedaan want het was een woelige tijd. En nu is het aan mij als de nieuwe voorzitter, sa-

men met Henk Smith (vice-voorzitter) en Theo Thewessen (verantwoordelijk is voor de interne organisatie en de vereniging) om met het hele bestuur, de werkorganisatie, de 40 collectieven en al onze vele deelnemers de mooie koers van BoerenNatuur niet alleen vast te houden maar uit te bouwen en te versterken. En daar ga ik mijn stinkende best voor doen! ■

Marije Klever

AGRARISCH NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER IN BEELD

BoerenNatuur benoemt drie nieuwe bestuurders in 2023

Op 16 november 2023 heeft de algemene ledenvergadering van BoerenNatuur drie nieuwe bestuursleden benoemd: Marije Klever, Henk Smith en Theo Thewessen.

De leden van BoerenNatuur hebben drie dagelijks bestuurders gekozen: voorzitter Marije Klever, melkveehouder in de Meern (Utrecht), vicevoorzitter Henk Smith, akkerbouwer in Beerta (Groningen) en bestuurslid interne organisatie en vereniging Theo Thewessen, COO bij Geodan. De nieuwe bestuurders gaan alle drie met hun eigen expertise BoerenNatuur, de collectieven en de boeren helpen om het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer nog effectiever en succesvoller te maken.

“Gemotiveerde boeren verdienen ondersteuning”

Na het vertrek van de vorige voorzitter, Alex Datema, heeft Dirk de Lugt het afgelopen half jaar de rol van interim-voorzitter van BoerenNatuur op zich genomen. De Lugt: “De functie heeft mijn enthousiasme over het ANLb en het werk van de collectieven vergroot. Ik ben positief verrast over de kennis en de bevologenheid bij de collectieven, maar heb ook gezien dat de daadkracht bij de overheid mist. De politieke en bestuurlijke omgeving heeft moeite om keuzes te maken voor de toekomst van het ANLb en de collectieven. Terwijl dit unieke stelsel met vele gemotiveerde boeren het verdient om vol ondersteund te worden.” Met veel vertrouwen geeft hij het stokje door aan de drie nieuwe bestuurders.

Nieuw dagelijks bestuur barstensvol ervaring

Marije Klever zet zich in om de kloof tussen beleid en werkelijkheid te verkleinen, zodat beleid daadwerkelijk bijdraagt aan een natuurinclusieve landbouw met meer impact. De melkveehouder was jarenlang bestuurder bij het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK).

Henk Smith heeft het ANLb in zijn DNA zitten: zowel op zijn akkerbedrijf als op

het agrarisch bedrijf van zijn vrouw en in zijn bestuurlijke functies. Bij de Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen (ANOG) is hij veertien jaar bestuurder geweest. Al zijn kennis over ANLb en natuurinclusieve landbouw zet Smith in om bij te dragen aan een groene agrarische sector.

Theo Thewessen heeft een schat aan kennis en ervaring op het gebied van data en het doorontwikkelen van organisaties. Zijn kennis wil hij inzetten om mee te denken over de strategische doorontwikkeling van SCAN-ICT en de collectieven. SCAN-ICT is cruciaal voor de uitvoering van het ANLb: in dit systeem registreren en controleren de collectieven het beheer van de deelnemers, gevolgd door een uitbetaling.

Het nieuwe dagelijks bestuur van BoerenNatuur gaat zich, samen met de deelnemers, de collectieven, het algemeen bestuur en de werkorganisatie van BoerenNatuur de komende jaren inzetten voor een landbouw die samen gaat met natuur en landschap en oog heeft voor de individuele boer. ■

V.l.n.r.: Theo Thewessen, Marije Klever, Henk Smith.

Lees de drie profielen van de nieuwe bestuurders:
Marije Klever, Henk Smith en Theo Thewessen. >

Implementatie ANLb, ons eerste jaar in de nieuwe GLB-periode

1 januari 2023 begon een nieuwe periode van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Vanaf dat moment is Nederland gestart met de uitvoering van het Nationaal Strategisch Plan (NSP), zeg maar de Nederlandse invulling van het GLB. Het ANLb is onderdeel van het GLB. In het nieuwe GLB is het ANLb an sich niet gewijzigd. De omgeving rondom het ANLb is wel gewijzigd. De referentiekaart landschap, Basisregistratie Grootschalige Topografie, eco-regeling, de conditionaliteiten en mestwetgeving hebben grote invloed op het ANLb.

Met de implementatie van het ANLb in de nieuwe GLB-periode waren we al in 2022 begonnen. Het beheren van natuur en landschap is een continue activiteit: zo komen onze weidevogels elk jaar in februari/maart naar Nederland en dan moeten de plas-draspompen aan zodat er voldoende natte gebieden zijn waar ze kunnen landen. Deze afspraken maken collectieven

al in de zomer/het najaar met de boeren. En datzelfde geldt voor akkerbouwers die al in de zomer van 2022 hun bouwplan hebben gemaakt voor 2023.

2023 als leerjaar

De implementatie is niet zonder slag of stoot gegaan en heeft veel extra inzet gevergd van deelnemers, collectieven en BoerenNatuur. Wat speelde:

1. Duidelijkheid in de regelgeving was te laat voorhanden, collectieven hebben niet goed kunnen anticiperen op veranderingen.
2. De te gebruiken systemen bij RVO waren niet tijdig op orde.
3. Er zijn niet alleen veranderingen binnen het GLB maar ook binnen de andere beleidsterreinen. De samenhang tussen de verschillende beleidsterreinen is complex, denk aan de relatie tussen ANLb en mest.

Vooraf verdragend werkte de late besluitvorming over het NSP en de invoering van de eco-regeling, waarvan de consequentie voor het ANLb niet goed doordacht was. Door de late besluitvorming werden de spelregels pas laat duidelijk voor de collectieven en voor de boeren terwijl zij hun keuzes en afspraken al eerder hebben moeten maken. Daarnaast is vanaf 1 januari 2023 de eco-regeling ingevoerd waaraan alle boeren in Nederland mee kunnen doen. Via de eco-regeling dragen zij bij aan doelen op het gebied van bodem, klimaat, water, landschap en natuur. Alleen moest, en moet, nog worden uitgevonden hoe deze eco-regeling zich met het ANLb verhoudt: zowel qua inhoud, als qua aansturing, als qua planning.

Vandaar dat 2023 ook gezien is als een leerjaar. In dat jaar heeft de ondersteuning vanuit BoerenNatuur op het gebied van de implementatie van het ANLb zich geconcentreerd op drie onderdelen: ruimte creëren zodat collectieven een zo goed mogelijke gebiedsaanvraag konden indienen; collectieven goed meenemen in alle ontwikkelingen rondom de implementatie; en zo goed mogelijk invulling geven aan de coulance.

Ruimte voor goede gebiedsaanvragen

Het ANLb volgt een duidelijke jaarcyclus waarbij voor provincies, RVO en collectieven helder is wie wat wanneer moet doen rondom het aanvragen en verantwoorden van de ANLb-subsidie. In 2023 is gekeken naar de maximale ruimte in die kaders om ervoor te zorgen dat collectieven een gebiedsaanvraag konden indienen passend bij het daadwerkelijke beheer buiten. Collectieven hadden tot halverwege het jaar om hun gebiedsaanvraag aan te passen en provincies hebben pas daarna definitief beschikt. Terwijl provincies dat normaal

gesproken al eind 2022 zouden hebben gedaan. Maar omdat boeren zich later konden opgeven voor de eco-regeling en ook hun gecombineerde opgave later konden indienen, hadden collectieven extra tijd nodig om hun gebiedsaanvraag eventueel te verlagen of te verhogen.

Collectieven goed meenemen in actuele ontwikkelingen

BoerenNatuur heeft in 2023 tien online bijeenkomsten georganiseerd voor alle collectieven om hen bij te praten over de actualiteiten rondom de implementatie. En uiteraard ook zaken op te halen waar collectieven in de praktijk tegenaan liepen. Bij deze bijeenkomsten waren gemiddeld dertig personen aanwezig en alle bijeenkomsten zijn opgenomen en gedeeld via het intranet van BoerenNatuur. Onderwerpen die aan de orde zijn geweest zijn onder andere de relatie van het ANLb en beheerpakketten met conditionaliteiten en de eco-regeling, de planning van de openstelling, de bufferstrokenkaart, het voor-

schot dat niet is gekomen, stappenplan voor indienen gebiedsaanvraag, uitleg over de fictieve rekenruimte, de tarieven bij de pakketten, etc. Via deze directe communicatie konden de collectieven en BoerenNatuur elkaar goed meenemen in de actuele ontwikkelingen.

Invullen van de coulance

De minister van LNV heeft het beheerjaar 2023 bestempeld als een leerjaar waarin 'coulance' van toepassing is. BoerenNatuur heeft samen met RVO, provincies en LNV deze coulance voor het ANLb en voor de collectieven verder uitgewerkt. Dit zit hem, naast het oprekken van de planning, ook bijvoorbeeld in de administratieve constateringen die RVO wel of niet meeneemt in de beoordeling van de verantwoording van de subsidie door de collectieven. De uitbetaling over het beheerjaar 2023 vindt pas plaats in maart 2024. Ook dan is pas duidelijk of de coulance die is uitgewerkt in 2023 voldoende is. ■

Organiseren kun je leren:

In acht jaar tijd zijn alle collectieven gegroeid. In omvang werden ze groter en ecologisch rap professioneler. En dan groei je vroeg of laat ook uit die (spreekwoordelijke) boerenzolder. Daaruit volgt vanzelf de vraag: hoe regel je het allemaal organisatorisch met elkaar? Je kunt zelf alle wielen uitvinden. Óf je realiseert je dat je eigenlijk heel veel collega's hebt, door heel het land.

Dat collectieven geïnteresseerd zijn de ontwikkelingsprongen van hun collega's, bleek wel tijdens de bijeenkomst voor bestuursleden over professionalisering in mei 2023. Twee collectieven zouden komen vertellen hoe hun organisatie in elkaar steekt en hoe ze daar zijn gekomen, en het verwachte aantal van 15-20 deelnemers werd ruimschoots overschreden. De moraal van het verhaal die dag: ook collectieven die het organisatorisch behoorlijk goed voor mekaar hebben, kwamen daar stap voor stap en zijn met vallen en opstaan begonnen.

Hoe handig is het dan als collega-collectieven elkaar kunnen voorbereiden op de hindernissen, de tips en trucs?

Groei op groei, en dat betekent wat voor je organisatie

Hoe verschillend die veertig collectieven ook zijn, toch – of juist – is het heel waardevol om ervaringen te delen. Voor ecologische kennis faciliteert BoerenNatuur dat al jaren. Zodat al die collectieven toch vooral niet alles opnieuw zelf uit hoeven zoeken.

En toen kwam LIFE IP All4Biodiversity, een Europees programma voor versterking van natuur buiten Natura 2000-gebieden (zie kader). Dit programma bood BoerenNatuur de mogelijkheid om de kennisdeling tussen collectieven verder te verbreden. Er kwamen nieuwe thema's, waaronder een thema organisatieontwikkeling. Dorien Jansen, BoerenNatuur: *"We hebben eigenlijk veertig verschillende organisaties. Die zijn acht jaar geleden allemaal maar gewoon begonnen, vaak vanuit nul. Alle collectieven hebben te maken met groei, budgetten gaan waarschijnlijk verdubbelen en misschien zelfs verdrievoudigen. Welke structuur past daarbij? Wat als je eerst goed draaide met een paar zzp'ers en nu toch ineens een directeur aan moet nemen?"*

Niet alleen: met 39 collega's

Sinds 2023 organiseert BoerenNatuur functie-intervisiedagen voor verschillende 'doelgroepen': denk aan veldmedewerkers, projectmedewerkers en directeurs. Tijdens zo'n intervisiedag staat een organisatie-thema centraal, van digitale veiligheid en projectmatig werken tot

vennootschapsbelasting. In de ochtend is er een centraal programma met een presentatie, vaak van een externe. 's Middags worden casussen van deelnemers bij de kop gepakt. Mensen kunnen dan heel open in een besloten sfeer met elkaar van gedachten wisselen, ziet Jansen. Er komen heel persoonlijke casussen voorbij. Neem die veldmedewerker, die betrokken dreigt te raken bij een ruzie tussen twee burens. Hoe moet ik dit oplossen? Moet ik dit wel oplossen? En waar is de biodiversiteit dan het meest mee geholpen?

"Het leuke is: mensen komen in eerste instantie voor het centrale programma, maar ze komen terug voor de intervisie. Samen praten over een casus werkt heel goed. Ook als je geen casus hebt, kun je leren van elkaar."

En dan realiseer je je, ook als je in klein comité op die boerenzolder werkt: ik ben niet alleen. Sterker nog: ik heb tenminste 39 collega's.

van elkaar

Voor beginners en gevorderden

Ook is in 2023 aandacht gezet op het laten kennismaken van nieuwe medewerkers én bestuursleden met BoerenNatuur. Tijdens speciale introductiedagen worden ze helemaal ondergedompeld in het werkveld. Wat kun je van BoerenNatuur verwachten, hoe beweeg je je binnen de vereniging, oftewel: hoe vind je je collega's bij die 39 andere collectieven? De collectieven groeien, dus er kunnen nog vele introductiedagen georganiseerd worden.

Het andere eind van het spectrum bestaat natuurlijk ook: de collectieven die al een heel professionaliseringstraject achter de kiezen hebben. "Het resultaat van één van de bijeenkomsten: laat ervaringsdeskundigen van die ervaren collectieven coach worden voor een een-op-een-traject. Elke situatie is zo verschillend. Wie kan collectieven beter helpen dan mensen die al in de collectievenwereld zitten?"

Trots verder bouwen aan vereniging

Onder anderen de veldmedewerkers, de communicatiemedewerkers, de projectmedewerkers en het ondersteunend

personeel hadden al hun eigen dag. En er komen steeds meer groepen bij. Zo volgt er in 2024 in ieder geval een dag voor jonge bestuursleden – want hoe bepaal je als twintiger of dertiger je positie in besturen die toch nog vooral door mannen van middelbare leeftijd gedomineerd worden?

"We zijn nog lang niet klaar", concludeert Jansen. De dagen bieden gewoon een heel mooi middel om samen verder te bouwen aan de vereniging, en indirect

aan biodiversiteit. "Wat me dan steeds weer opvalt aan de collectieven: ze zijn enorm trots. Ondanks bepaalde nodige verbeterlagen, of een casus waar ze mee zitten: ze zijn trots op hun collectief, trots op wat ze bereiken voor de natuur. En dat hebben ze toch maar mooi in een paar jaar op poten gezet." ■

LIFE IP ALL4BIODIVERSITY

De kenniskringen van BoerenNatuur vallen onder Life IP All4Biodiversity, een Europees programma dat het behalen van Natura 2000-doelen wil bevorderen, niet alleen binnen maar ook buiten Natura 2000-gebieden. Oftewel: het agrarisch gebied.

Binnen het project staat BoerenNatuur aan de lat voor kennisdeling. Op verschillende thema's ontwikkelen we kennisprogramma's, met onder andere factsheets, video's, modules en bijeenkomsten. Interne organisatie-ontwikkeling is één van de thema's.

Het project loopt van 2020 tot maart 2026.

Lees hier meer over LIFE IP All4Biodiversity: www.boerennatuur.nl/kennis/

Overheid heeft grote ambities maar moet eerst huidige problemen

Net als in 2022 waren ook in 2023 het GLB en het ANLb onderwerp van gesprek in de Tweede Kamer. Drie onderwerpen stonden daarbij centraal: de implementatie ANLb en de coulance; de 200 miljoen euro tekort voor uitvoering van het ANLb; en de ambities rondom groenblauwe diensten en de benodigde groei van het ANLb.

Coulance geboden, garantie ontbreekt nog

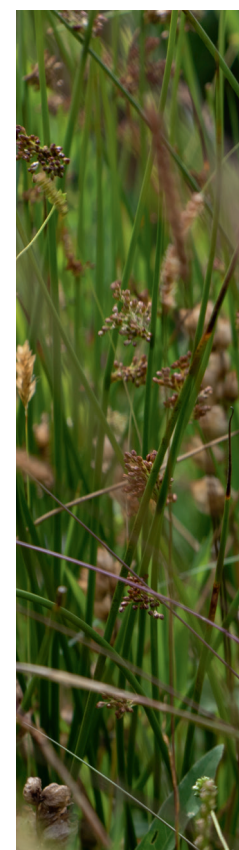
In 2023 is een nieuwe periode van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gestart en daarmee ook van het ANLb. Alhoewel het ANLb niet veel is veranderd ten opzichte van de vorige GLB-periode, is de omgeving van het GLB wel totaal veranderd. Als gevolg hiervan hadden het ANLb en de collectieven te maken met veel onduidelijkheden. BoerenNatuur heeft daar al in 2022 meerdere keren over aan de bel getrokken bij de overheid en uiteindelijk ook bij de Tweede Kamer.

Eind 2022 heeft de Tweede Kamer daarom Kamerbreed de motie Boswijk c.s aangenomen. In die motie verzoekt de Tweede Kamer de regering om *“zolang er nog onvoldoende duidelijkheid is over wat de wisselwerking is tussen het ANLb en andere regelingen in het GLB, toch zekerheid te bieden dat het beheer dat is aangevraagd en goed is uitgevoerd, ook daadwerkelijk uitbetaald wordt.”*

In 2023 moest dus met coulance worden gekeken naar de aanvragen die collectieven indienden. Dat houdt in dat risico's

als gevolg van de onduidelijkheid en complexiteit van het NSP niet door de collectieven en hun deelnemers gedragen worden, maar door de overheid. Op deze manier, door al doende te leren, willen we er samen met alle betrokkenen voor zorgen dat we ook in dit nieuwe speelveld de doelen bereiken die we gezamenlijk voor ogen hebben.

LNV heeft bovenstaande motie en de coulance voor het ANLb uitgewerkt in een brief aan BoerenNatuur die we eind maart 2023 ontvingen. In die brief neemt LNV

s met ANLb, n oplossen

GLB-periode. Deze tarieven zijn tussen- door nooit geïndexeerd en aangepast en stammen eigenlijk nog uit 2016. Nu zijn deze tarieven dus wel aangepast en als gevolg is er een tekort van 200 miljoen. De helft van het tekort heeft betrekking op de geplande uitbreidingen van het ANLb in de komende jaren, dus op beheer dat nu nog niet is afgesloten. De andere helft heeft betrekking op het beheer dat in 2023 is gecontracteerd en dat gedurende dit jaar en de komende jaren is/wordt uitgevoerd. Dit deel van het tekort is dus het meest urgent.

In 2023 is intensief contact geweest tussen LNV, provincies en ook BoerenNatuur over dit tekort. Omdat LNV en provincies geen oplossing vonden voor het tekort, heeft zowel IPO als BoerenNatuur het politiek gemaakt. Een mogelijke oplos-

sing volgde eind 2023 in de vorm van een amendement op de ontwerpbegroting voor LNV voor 2024, met als doel alsnog dekking te vinden voor het urgente deel van het tekort. BoerenNatuur blijft zich inzetten tot beide tekorten zijn opgelost.

Hoge ambities overheid op het gebied van groenblauwe diensten

De eerste helft van 2023 stond in het teken van het Landbouwakkoord, een akkoord tussen LNV, boerenorganisaties en LandschappenNL, waarin een duidelijk perspectief voor de landbouw zou komen te staan. Iedereen weet dat dit Landbouwakkoord er niet is gekomen. Maar door het niet-Landbouwakkoord is het onderwerp 'groenblauwe diensten', of ecosysteemdiensten, wel op de bestuurlijke en politieke agenda gekomen.

BoerenNatuur heeft haar ervaringen gedeeld met de partijen in het Landbouwakkoord. De laatste jaren is duidelijk geworden dat zwaarder ANLb-beheer – logischerwijs – tot betere ecologische resultaten leidt, maar ook dat bedrijven op een groter deel van hun bedrijf groenblauwe diensten moeten leveren om tot de gewenste natuurresultaten te komen. Inmiddels is ook duidelijk dat de maatschappelijke opgaven en doelen meer/verdere extensivering vereisen, in ieder geval voor een deel van de boeren, zoals boeren in veenweidegebieden en overgangsgedebieden. Als daarvoor ook het ANLb wordt ingezet, dan moet het ANLb wel doorontwikkelen naar een ANLb 3.0. Want de huidige vergoedingen zijn onvoldoende als boeren meer dan 20% van hun bedrijf in het ANLb hebben, blijkt uit een onderzoek van PPS Agro in opdracht van BoerenNatuur. Dit omdat de boer zijn bedrijfsvoering dan fors moet gaan aanpassen. Dan is het van belang dat er een toeslag, of 'plus', op de vergoeding komt, dat er langjarige zekerheid is van financiering voor de boer, en dat er een goede afstemming is tussen relevante beleidsregelingen. Dan wordt het ANLb een verdienmodel en dus interessant als onderdeel van een bedrijfsvoering voor boeren die in gebieden zitten waar extensivering nodig is.

Bovenstaande discussie zal in 2024 verder moeten worden gevoerd met een nieuw kabinet en een nieuwe Tweede Kamer. Helemaal omdat op de valreep van 2023 de regering het concept-NPLG ter inzage heeft gelegd met daarin de doelstelling van een extra 181.000 ha ANLb. ■

Monitoring hoog op de agenda: essentieel voor effectief beheer

In 2023 hebben BoerenNatuur en de collectieven beheermonitoring weer hoog op de agenda gezet. BoerenNatuur wil graag een landelijk beeld kunnen presenteren van de ANLb-resultaten. Voor collectieven is verdere ontwikkeling van de beheermonitoring belangrijk om de effecten van het beheer te kunnen volgen en het beheer te kunnen verantwoorden.

Monitoring helpt te beoordelen tot welke resultaten het gevoerde beheer leidt. Zo kun je een uitspraak doen over de effectiviteit van afzonderlijke beheermaatregelen, maar ook de samenstelling van beheerpakketten (voor doelsoorten). Door vast te leggen welke maatregelen je waar doet, leer je waarom dingen wel en niet goed gaan op specifieke plekken. Verder kunnen de gegevens meer inzicht geven in oorzakelijke relaties tussen het beheer en de kwaliteit van de elementen onder agrarisch natuurbeheer, zoals landschapselementen en percelen. Daardoor kun je concrete lessen trekken om het beheer in gebieden te verbeteren ('lerend beheren') en is het makkelijker om periodiek terug te koppelen naar boeren en vrijwilligers.

In het kort: monitoring is essentieel om te beoordelen of het beheer de gewenste effecten heeft. Door bovendien eenduidig te monitoren, kun je je beheer vergelijken met andere collectieven in vergelijkbaar leefgebied. Daar gaan we mee aan de slag.

Stap 1: inventariseren

De eerste stap die we gezet hebben in 2023 was om, aan de hand van een vragenlijst, te inventariseren op welke manier de agrarisch collectieven beheermonitoring uitvoeren, welke protocollen er worden gevolgd en welke data er eventueel beschikbaar zijn. Deze kennis hebben we gebruikt om een plan van aanpak te maken voor de doorontwikkeling van de beheermonitoring.

Conclusie: hoewel de collectieven al breed aandacht hebben voor beheermonitoring, is er voor alle leefgebieden doorontwikkeling nodig. Het gaat dan om kennis, doorontwikkeling en afstemming van protocollen en het monitoren van de kwaliteit van de beheereenheden (habitatkwaliteit).

In discussie met leden over visie en ambitie

In de ALV van april hebben we een eerste voorstel gepresenteerd over onze visie en ambitie wat betreft monitoring. In de najaarsbijeenkomsten in augustus en

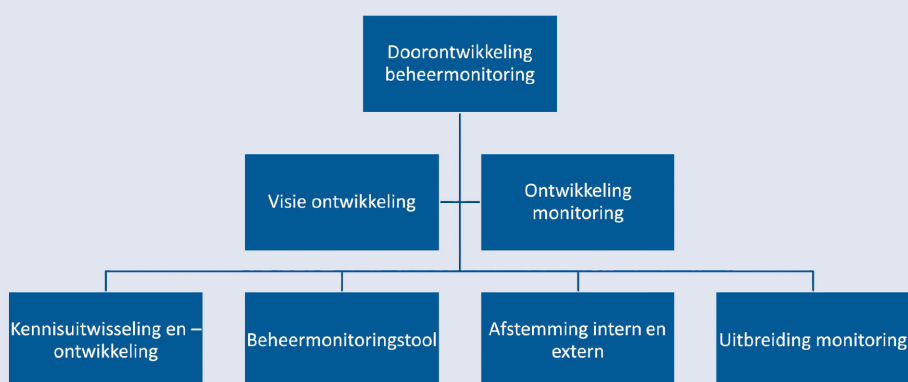
september zijn we aan de hand van stellingen in discussie gegaan met de leden over de verdere ontwikkeling van de beheermonitoring. Dit heeft bijgedragen aan het verder brengen van onze visie en ambitie op het gebied van monitoring en welke richting we op willen gaan als vereniging. De komende jaren wil BoerenNatuur zich samen met de collectieven inzetten om een beheermonitoringssysteem op te zetten.

2024: beginnen met de basis

In 2024 gaan we de doorontwikkeling verder uitrollen. Dat doen we in verschillende deelprojecten:

- over kennisontwikkeling en -uitwisseling,
- afstemming van protocollen tussen collectieven én met andere gebiedspartners,
- start uitbreiding van monitoring naar habitatkwaliteit en de categorieën water en klimaat, en
- het ontwikkelen van een beheermonitoringstool.

Met kennisuitwisseling en -ontwikkeling zijn we in 2023 al begonnen. Daarvoor hebben we werkgroepen per leefgebied opgestart. Een eerste vervolgstap in 2024 is om de basis verder op orde te brengen: betrouwbare en bruikbare gegevens die op een gestandaardiseerde manier worden verzameld. In 2024 zal daarom de focus liggen op goed gegevensbeheer van de monitoring in alle leefgebieden (*project beheermonitoringstool*). Een goed ontwikkeld systeem voor gegevensbeheer en -registratie is essentieel om vragen op basis van monitoring te kunnen beantwoorden. ■

HET BOERENNATUUR KENNISUUR: (nóg) meer kennis over natuurinclusieve landbouw

In 2023 organiseerde BoerenNatuur achttien kennissen: laagdrempelige, online bijeenkomsten voor collectieven en deelnemers over natuurinclusieve landbouw. De kennissen zijn onderdeel van meerdere kennisproducten die BoerenNatuur aanbiedt in het kader van het Europese project LIFE-IP All4Biodiversity. Dit programma heeft als doel de kwaliteit van de natuur in Nederland te verhogen.

De kennisproducten van BoerenNatuur in het kader van het Europese project zijn bedoeld om collectieven en deelnemers concrete stappen te laten zetten op het gebied van natuurinclusieve landbouw. Deze kennis ontwikkelen we samen met experts en medewerkers van de collectieven. Dat resulteerde onder andere in factsheets, artikelen, video's en bijeenkomsten om deze kennis te delen en te bespreken. Een overzicht is te vinden op www.boerennatuur.nl/kennis.

BoerenNatuur startte in 2023 met het organiseren van de BoerenNatuur Kennissen. We bespraken onderwerpen als weidevogelmonitoring en datastromen, dag- en nachtvlinders in het boerenlandschap, gebiedsprocessen en kansen voor natuurinclusieve landbouw, vogelakkers en de best practices van beheer en praktijk en het project Levendige Boerensloot. Een deel van de kennissen is terug te zien op ons YouTube-kanaal: <https://bit.ly/49u5IBC>

In september van 2023 zijn we gestart met het BoerenNatuur Kennisuur in de vorm van een webinar. Zo wordt de kennis van de experts goed opgenomen en is de informatie voor een langere tijd te gebruiken, zowel door collectieven als deelnemers.

Het afgelopen jaar zijn de volgende onderwerpen aan bod gekomen:

< **Insecten in de droge dooradering** door Anthonie Stip van de Vlinderstichting

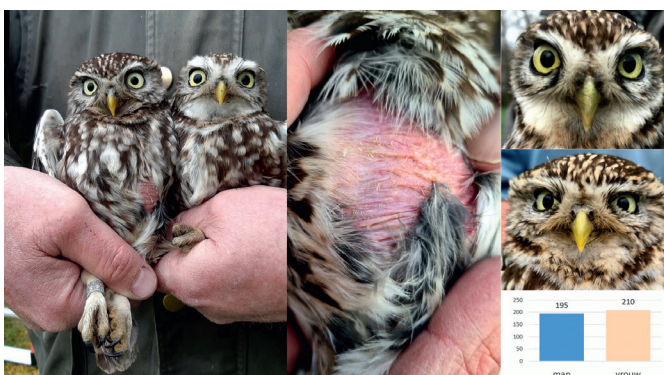
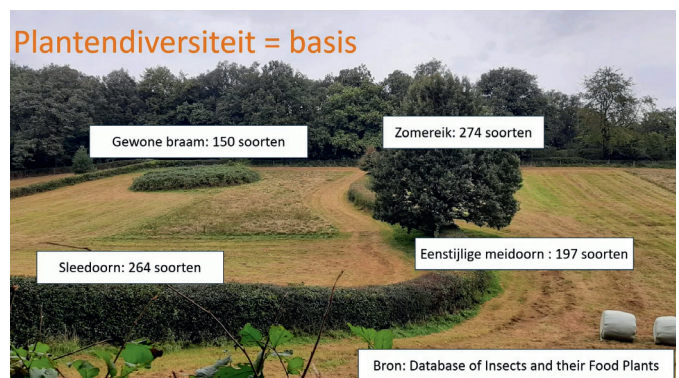

< **Insecten in het boerenlandschap** door Arjen Strijkstra van Hogeschool Van Hall Larenstein

< **De steenuil** door Ronald van Harxen en Pascal Stroeken van de landelijke steenuilenwerkgroep STONE.

In het nieuwe jaar kunt u elke maand een BoerenNatuur Kennisuur verwachten met interessante onderwerpen. ■

BoerenNatuur

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

SCAN-ICT

In het BoerenNatuur SCAN-ICT systeem staan alle beheerafspraken tussen deelnemer en collectief, met behulp van het systeem wordt het beheer gecontroleerd en uitbetaald.

Helpdesk

Collectieven kunnen met al hun SCAN-ICT vragen terecht bij de helpdesk.

Monitoring

Collectieven monitoren de maatregelen die agrariërs uitvoeren ten behoeve van natuur en landschap. Heeft het beheer het gewenste effect en ligt het op de juiste plaats?

Beheer

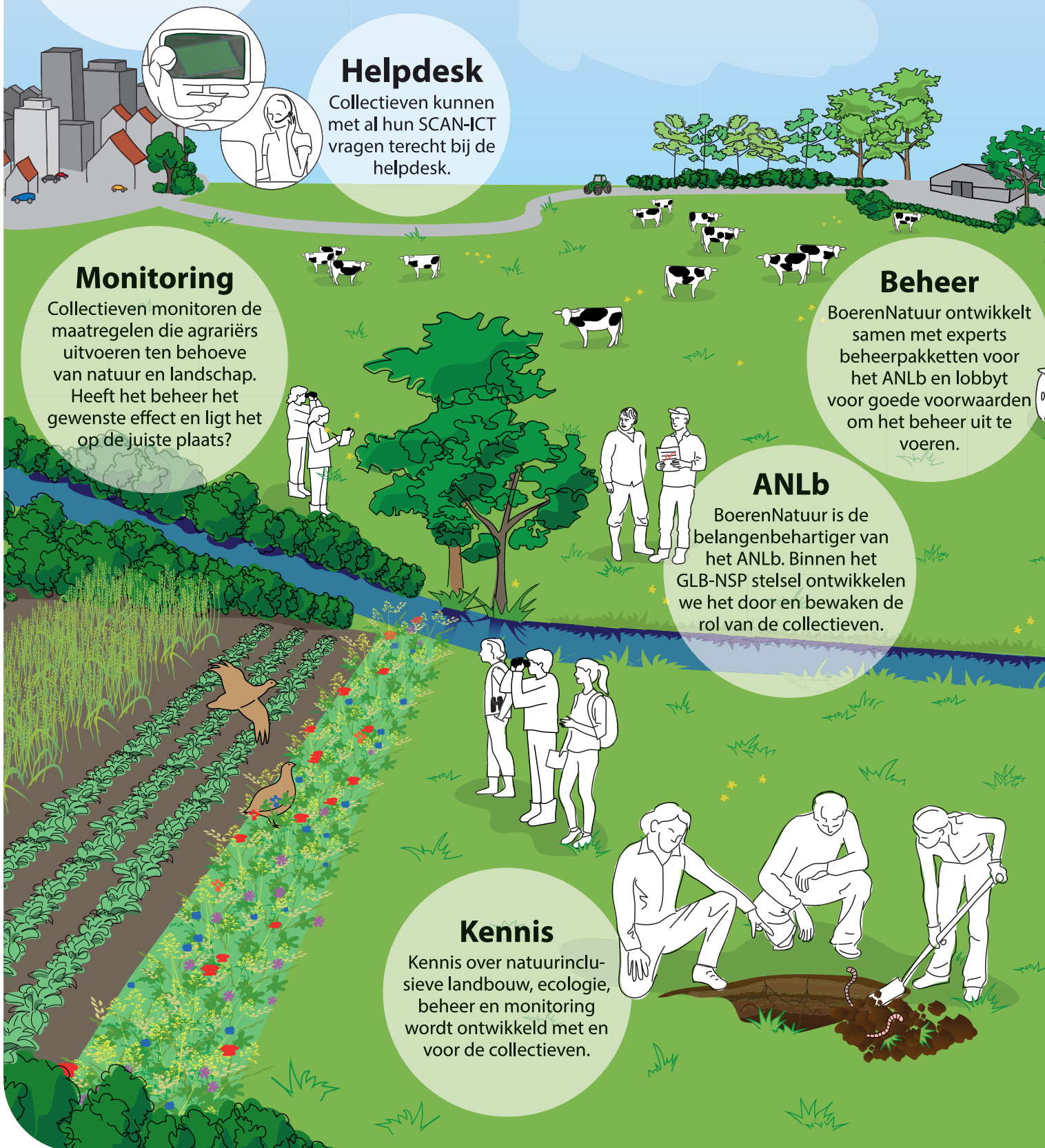
BoerenNatuur ontwikkelt samen met experts beheerpakketten voor het ANLb en lobbyt voor goede voorwaarden om het beheer uit te voeren.

ANLb

BoerenNatuur is de belangenbehartiger van het ANLb. Binnen het GLB-NSP stelsel ontwikkelen we het door en bewaken de rol van de collectieven.

Kennis

Kennis over natuurinclusieve landbouw, ecologie, beheer en monitoring wordt ontwikkeld met en voor de collectieven.

BoerenNatuur

boerenatuur

Beheer & Natuurinclusieve landbouw

...kkel
...s
...oor
...yt
...rden
...te

Collectieven

BoerenNatuur is de koepelorganisatie van de veertig agrarische collectieven die samen met 11.000 boeren het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer uitvoeren en projecten die natuurinclusieve landbouw bevorderen.

NIL

BoerenNatuur ondersteunt samen met de collectieven een natuurinclusieve landbouw voor alle boeren. Bijvoorbeeld door groene KPI's te ontwikkelen en kennis uit te wisselen over NIL.

%

Gewasdiversiteit inzetten voor een verbetering van bodem, natuur en vogels op je bedrijf

EEN VERSLAG VAN DE KENNISDAG NATUURINCLUSIEVE AKKERBOUW OVER GEWASDIVERSITEIT

Op 31 oktober in Lelystad deelden drie verschillende experts hun bevindingen over gewasdiversiteit als onderdeel van natuurinclusieve landbouw. Kan je gewasdiversiteit inzetten op je akkerbedrijf voor meer biodiversiteit? Hoe bepaal je welke gewassen je opneemt in je bouwplan: kies je voor de bodem of een bepaalde vogelsoort of voor de economie?

Gewasdiversiteit helpt vogels

Raymond Klaassen is onderzoeker aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) en het Kenniscentrum Akkervogels. Hij heeft in de provincie Groningen, in samenwerking met de collectieven, de resultaten van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

en effecten van natuurinclusieve landbouw onderzocht. Welk beheer is effectief en voor welke vogelsoorten? In de resultaten werd ook gekeken naar welke gewassen in het gebied werden verbouwd.

Natuurinclusieve maatregelen: insectenvariatie en natuurlijker

Klaassen: "In de pilots 'natuurinclusieve landbouw' Westersch & Midwolder Bouwten keken we hoe natuurinclusieve maatregelen de biodiversiteit en de bodem verbeterden. Het ging hierbij om de volgende maatregelen: geen gewasbescherming gebruiken, bemesten met vaste mest, niet ploegen, verruiming bouwplan met veldboon/erwten/lupine/

boekweit/etc. en een fijnmazig netwerk van akkerranden en overhoekjes. Deze maatregelen leverden niet meer insecten op, dat bleef gelijk, maar leverden juist veel meer variatie aan insecten op. Bij de nulmeting zagen we soorten die veel voorkomen in voedselrijke, verstoorde habitats. Bij de natuurinclusieve landbouw zagen we méér soorten plus soorten van natuurlijke habitats. Oftewel: de natuurlijkheid van het systeem neemt toe."

ANLb-pakketten helpen de biodiversiteit: voedsel voor akkervogels

De onderzochte ANLb-pakketten waren wintervoedselakkers, meerjarige akkerranden en botanische slootranden. Aan de hand van de veldleeuwerik en de gele kwikstaart nam Klaassen iedereen mee in zijn analyse over het leefgebied open akker. Conclusie: gewasdiversiteit geeft de vogelsoorten de meeste kans om per paar meer dan één jong per jaar groot te brengen.

De verschillende ANLb-pakketten helpen de biodiversiteit enorm qua aantallen insecten, oftewel voedsel voor de akkervogels. Momenteel is voedselaanbod geen probleem voor deze vogels, maar het struikelblok is nest- en schuilgelegenheid. Waar willen ze dan hun nesten maken en schuilen tegen predatoren? De gele kwikstaart doet dit het liefst tussen bieten en aardappelen. De veldleeuwerik liever in luzerne; deze soort wil graag dichte gewassen zoals granen en klavers, in tegenstelling tot de gele kwikstaart, die meer openheid wil.

ANLb EN NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW

ANLb en natuurinclusieve landbouw (NIL) zijn nauw met elkaar verbonden. Het ANLb is één van de instrumenten om als boer natuurinclusieve landbouw toe te passen. Het Europese project LIFE IP All4Biodiversity wil meer NIL stimuleren onder boeren. Binnen dit project ontwikkelt BoerenNatuur kennis rondom NIL-gerelateerde thema's en organiseert BoerenNatuur bijeenkomsten om deze kennis te delen en uit te wisselen met de collectieven. Collectieven kunnen deze kennis weer gebruiken om met hun deelnemers aan de keukentafel in gesprek te gaan en mee te denken welke stappen een deelnemer kan zetten om meer natuurinclusief te ondernemen.

De analyse van de RUG laat zien dat het voor akkervogels van groot belang is welke gewassen er geteeld worden en welke variatie er het hele jaar rond nodig is om een positieve invloed te hebben op akkervogelpopulaties. Klaassen: "We tellen de meeste vogelnesten bij bedrijven met een extensief bouwplan. Waar we wel kunnen zeggen dat dat bouwplan minimaal 20-30 procent aan graangewassen en 20 procent eiwitrijke gewassen moet bevatten."

Variatie in hoogte en dichtheid

"Variatie kan ook door minder zaad in te zaaien voor zomergraan, niet overal dezelfde dichtheid te gebruiken en met verschillende hoogtes van gewassen te werken. Heikel punt blijft dat extensieve bouwplannen een lagere opbrengst leveren. Door het gebrek aan deze financiële ruimte is op dit moment een extensief

bouwplan vooral positief voor de maatschappij en de vogels."

Gewassen met de bodem als uitgangspunt

Peter de Regt, akkerbouwer in Dronten, heeft een bovengemiddelde gewasdiversiteit op zijn bedrijf. Twaalf soorten teelt hij samen met zijn broer. Belangrijkste speerpunt op het bedrijf is de bodem. Hoe en wat teel je voor een gezonde bodem? Een bodem waarin planten diep wortelen, wormen, kevers en andere insecten leven en die vol zit met goede mineralen en schimmels.

De Regt kiest gewassen die goed verspreid door het jaar geteeld kunnen worden: winter- en zomerwortels, suikerbieten, aardappels, zaaiuien, rode kool, vlas, wintergerst, etc. De Regt: "Daarnaast kies

ik groenbemesters die aansluiten op mijn teelt, bijvoorbeeld een niet-winterharde klaver: na het doodvriezen kan je zonder ploegen de aardappelen poten. Na deze oogst zaaien we tarwe in, ook zonder te ploegen, dat is goed voor het bodemleven."

Machines en financiën spelen ook een rol

De gewaskeuze hangt ook af van welke machine nodig is voor het zaaien, besproeien en oogsten en welke voedingsstoffen de gewassen nodig hebben. De Regt: "Rode kool oogsten wij hier met de hand, de machine die nodig is om te oogsten vinden we te zwaar, dan klinkt onze bodem te ver in. Maïs haalt veel stikstof, fosfaat en kali uit de grond, wil ik dat wel? Is het antwoord nee, dan komt het niet in het bouwplan."

>

De laatste randvoorwaarden zijn het verdienmodel en financiële risico's. De Regt: "Voordeel van zo'n variëteit aan gewassen telen is dat we minder kwetsbaar zijn als één oogst mislukt. Ander bijkomend voordeel of nadeel is dat ons akkerbedrijf minder hoge pieken qua werkzaamheden heeft. Onze oogsttijd loopt van eind juni tot half december." Door de verschillende gewassen te telen op niet al te grote percelen merkt De Regt dat hij best aanzienlijk minder gewasbescherming nodig heeft dan gemiddeld. En dat draagt ook bij aan zijn verdienmodel.

Biodiversiteit is de basis van de landbouw

Wijnand Sukkel van de Boerderij van de Toekomst bekijkt het vanuit een ander perspectief: "Biodiversiteit is de basis van de landbouw, haal je de basis weg dan stort het hele systeem in." Van alle boeren die de Boerderij van de Toekomst bezoeken zien de meesten verlies van biodiversiteit niet als grootste kopzorg, maar wel onderwerpen zoals prijzen van fossiele energie en kunstmest, klimaatverandering, bodemkwaliteit en beschikbare arbeid.

Anders telen maakt een bedrijf weerbaarder tegen droge en natte periodes, vermindert het gebruik van kunstmest en verhoogt de bodemkwaliteit, en als bijkomstigheid draag je bij aan de biodiversiteit. Sukkel stelt: "Voedselproductie is nu niet toekomstbestendig. De landbouw is niet in zijn eentje de veroorzaker van klimaatverandering, maar heeft er wel heel veel last van."

Meer uniformiteit is minder biodiversiteit

De Boerderij van de Toekomst onderzoekt hoe je circulair kan telen. Eén van de middelen is strotenteelt met gewasdiversiteit, en die diversiteit is belangrijk volgens Sukkel: "Momenteel zorgen twaalf verschillende plantsoorten voor 75% van het mondiale voedsel. Rijst, tarwe en maïs beslaan 50% van ons energierijke voedsel. Binnen die plantensoorten komt telkens meer uniformiteit en dus ook minder biodiversiteit in de bodem en op en rondom de gewassen."

Uit de proefteelten die nu op deze boerderij worden uitgevoerd blijkt dat regeneratieve landbouw en hoge biodiversiteit samen kunnen gaan met behoud van de opbrengsten. Andere uitkomst is dat een biologisch bedrijf bij strotenteelt met stroken van 6 meter geen gewasbeschermingsmiddelen hoeft te gebruiken, omdat er natuurlijke plaagbestrijding was door aanwezige insecten.

De Boerderij van de Toekomst gaat verder met stappen te zetten in de transitie van de landbouw. Sukkel: "We laten ons inspireren door de ecologie. Daarmee ontwikkelen we technologische oplossingen die de wisselwerking tussen landbouw en ecologie ondersteunen." Met ook een 'simpele' oplossing voor het telen van gemengde gewassen: maak rijen en zaai niet alles door elkaar, dan concurreren de gewassen niet met opkomende probleemkruiden en kan je ze makkelijker oogsten." ■

AGRARISCH NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER IN BEELD

KENNIS OVER DE KIEVIT:

Zo helpt de Kennismakelaar boerenlandvogels vooruit

Hoe kunnen we het beheer voor akker- en weidevogels verder verbeteren? Onderzoekers doen ieder jaar nieuwe inzichten op. Met de Kennismakelaar Boerenlandvogels probeert BoerenNatuur die kennis op de plek te krijgen waar deze nodig is: bij de agrarisch natuurbeheerders in het veld.

Waarom worden er zo weinig Kievit-kuikens vliegvlug? De aantallen zijn met name in de afgelopen twintig jaar sterk teruggelopen. Kieviten broeden steeds vaker op bouwland en steeds minder op grasland. Bovendien profiteren kieviten niet altijd van algemene maatregelen voor weidevogels. Dus wat te doen? Onderzoekers vinden daarop steeds nieuwe antwoorden, als stukjes van de puzzel. Werk aan vernatten. Pas mozaïekbeheer toe, zodat er het hele seizoen geschikte (relatief korte) vegetatie voorhanden is.

Om die kennis over ecologie en beheer ook bij de mensen in het veld te laten landen, werkt BoerenNatuur sinds 2021 nauw samen met Hogeschool Van Hall Larenstein in het project Kennismakelaar Boerenlandvogels.

Van wetenschap naar praktijk

Gezamenlijk hebben we al vele online kennissen en fysieke veldbijeenkomsten georganiseerd over de ecologie en het beheer van weidevogels en akkervogels. Zoals een BoerenNatuur Kennisuur over de habitatvoorkeuren van de kievit dus, waarin Jelle Loonstra (Altenburg & Wymenga) vertelde over bevindingen uit een gezamenlijk onderzoek met de WUR en Sovon. In een uur up-to-date, met lessen waar je in het veld mee aan de slag kunt. Voor agrarisch collectieven en boeren natuurlijk, maar ook natuurorganisaties, ecologisch adviesbureaus, jagers, vrijwillige vogelwachten en -werkgroepen. Kortom, iedereen die betrokken is bij het beschermen, beheren en monitoren van boerenlandvogels.

We zetten de succesformule voort

Of wat dacht je van mbo- en hbo-docenten van het groen onderwijs? In 2024 organiseren we speciaal voor hen een onderwijsbijeenkomst over boerenlandvogels. Zo zorgen we ervoor dat er lesmateriaal wordt ontwikkeld voor de boeren van de toekomst en de nieuwste inzichten uit onderzoek sneller een weg vinden naar het onderwijs.

Met de Kennismakelaar bieden we een mix van online en offline kennisdelen. Een formule waarop we verder voortbouwen. Ook met nieuwe thema's. Zo willen we in 2024 meer aandacht besteden aan typische erfvogels en soorten die gebonden zijn aan het leefgebied dooradering; het eerste kennisuur over de steenuil vond al plaats. Daarnaast gaan we in samenwerking met Vogelbescherming Nederland aan de slag met een veldbijeenkomst over kruidenrijk grasland en weidevogels. ■

TERUGLEZEN EN KIJKEN WANNEER HET UITKOMT

- Alle praktische informatie over boerenlandvogelbeheer verzamelen we op het Kennisportaal Boerenlandvogels, van nieuwe inzichten uit onderzoeken tot interessante activiteiten: boerenlandvogels.info.
- Automatisch op de hoogte blijven?
Er is een nieuwsbrief en een actieve LinkedIn-pagina. >

Heb je ideeën voor een bijeenkomst? We horen ze graag! Neem contact op met David Kingma, dkingma@boeren Natuur.nl.

Collectievennieuws

Collectieven zoeken naar verbinding, proberen nieuwe dingen uit en bedenken praktische oplossingen. Dat levert mooie projecten op. Van loopplankjes voor kleine kuikens tot adviesloket voor veenweideboeren: een greep uit het collectievennieuws van 2023.

Ecologisch slootbeheer: hoe pak je dat aan en wat levert het op?

Wel of niet baggeren? Veel of weinig waterplanten, en welke dan? Er is winst te behalen in de boeren-sloot. Hoe? We duiken in het ecologisch slootbeheer, voor water vol leven.

< Lees meer

“Agrarische natuur is mensenwerk”

De gemeente Ede interviewde veldcoördinator Sarah Mampuys en melkveehouder Teunis van de Zandschulp van Collectief Veluwe. Over experimenteren en samen ontdekken wat het beste werkt.

< Lees meer

Loket Veenweideboeren helpt boeren met klimaatmaatregelen

Welke klimaatmaatregel past bij mij? Met die vraag kunnen veenweideboeren in Noord-Holland nu aankloppen bij het nieuwe Loket Veenweideboeren. Gaan ze aan de slag, dan is er ook subsidie en ondersteuning bij de uitvoering. Initiatiefnemer collectief Water, Land & Dijken: “Vroeg of laat gaat er wat gebeuren met het waterpeil in de veengebieden. Het loket biedt agrarische ondernemers de kans zich hierop voor te bereiden.”

Lees meer >

Op weg naar meer biodiversiteit in het Friese landschap: laat (elzen-)singels, houtwallen, heggen, poelen en bomen aanplanten of herstellen

Reeën, kikkers, bloeiende meidoorns en vlierbessen: landschapselementen zijn geweldig voor biodiversiteit. Wiep Papenburg belde aan bij collectief Noardlike Fryske Wâlden en Landschapsbeheer Friesland. Samen legden ze op zijn land een houtwal en een poel aan. Andere enthousiaste grondeigenaren, agrariërs én particulieren die met landschapselementen aan de slag willen kunnen zich ook melden. Aanleg, financiering en vergunning worden geregeld.

Lees meer >

Ingezaaide bloemenmengsels trokken afgelopen seizoen veel insecten

Collectief Agrarisch Natuurbeheer Zuidoost-Friesland is tevreden over de ingezaaide (bloemen)mengsels. Deelnemers melden een grote aanwezigheid van insecten én krijgen enthousiaste reacties van burens en passanten.

Lees meer >

Geslaagde proef loopplanken over sloten voor weidevogelkuikens

Je wilt als klein weidevogelkuikentje van a naar b, maar moet een diepe sloot over. Wat nu? Weidevogelwachters van de Stichting Werkgroep Groenbeheer Nootdorp-Leidschendam (WGNL) en agrarisch natuurcollectief De Groene Klaver startten een proef met loopplanken.

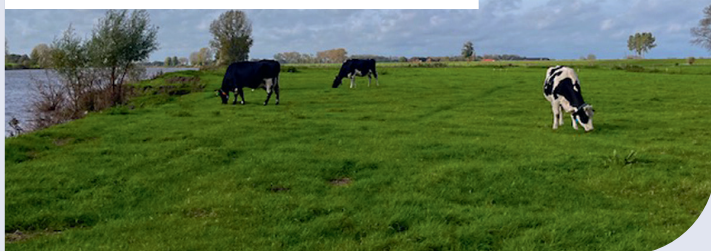
Het resultaat lees je hier >

Hermen Vreugdenhil: "Uiterwaarden en natuurinclusieve landbouw gaan goed samen"

In 2023 beheerde Collectief Riviereland 120 hectare grasland langs de Maas. En collectieven in Brabant en Limburg volgen snel, als het aan regiocoördinator Hermen Vreugdenhil ligt: voor een oer-Hollands uiterwaardenlandschap met grazende koeien en veldleeuweriken.

Lees meer >

Boeren aan de slag voor weidevogels in Medenertilsterpolder

Hoe kunnen weidevogels het beste geholpen worden? Collectief Groningen West gaat het drie jaar lang samen met Het Groninger Landschap, de stichting in oprichting Middag Humsterland en provincie Groningen uittesten. Van vernatten tot uitgesteld maaien en aangepast bemesten: zo ontstaat 120 hectare weidevogelgebied in de Medenertilsterpolder.

Lees meer >

Werkbezoek gedeputeerde aan agrarische collectieven

Gelders gedeputeerde Harold Zoet (Natuur, landbouw en Stikstof) toonde warme belangstelling voor de drie collectieven in zijn provincie. Op maandag 13 november was hij te gast in polder Oosterwolde aan het Drontermeer, om meer te horen over de samenwerking tussen het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) en de reguliere bedrijfsvoering en werkzaamheden op het melkveebedrijf.

Lees meer >

Agrarische Natuur Drenthe ontwikkelt door, mee met de veranderende tijd

Agrarisch Natuur Drenthe als voorbeeld hoe de agrarisch collectieven in Nederland zich kunnen doorontwikkelen, samen met de deelnemers, voor een steeds professionelere en effectievere uitvoering van het ANLb.

Vóór 2016 was het landschap van de agrarisch collectieven anders dan in 2023. Agrarische Natuur Drenthe (AND) bestond deels uit ingehuurde krachten en had een tijdelijke locatie in Assen-Noord. Om van een goed functionerend team een professionelere organisatie te maken, waren er stappen nodig. AND wil een goede werkgever zijn, dat betekende twee basisdingen: mensen in loondienst nemen en hen van een kantoor voorzien.

Laagdrempelig middelpunt

Een eigen kantoor vormt een belangrijke schakel in de relatie met de deelnemers. Het kantoor is dé plek waar contact is tussen deelnemers onderling en tussen deelnemers

en de werkorganisatie. Vanaf 2016 is AND gehuisvest op de huidige 'buitenaf'-locatie in Rolde, hun eigen landbouwhuis. Ruben Burgler, veld- & projectmedewerker/comunicatie: "Naast dat het zaaigoed in het voor- en najaar hier wordt opgehaald, willen we een laagdrempelig middelpunt zijn waar boeren, burgers en natuur & landschap samenkomen. We organiseren bijvoorbeeld vanuit ons kantoor, in samenwerking met Nationaal Park Drentsche Aa, fietsexcursies door het Drentsche Aa-gebied. Hierbij zijn wij ook in de communicatie- en educatiewerkgroep aangesloten. We zoeken de verbinding. Een ander voorbeeld is de samenwerking met IVN Natuureducatie waarbij we de Junior Rangers een plek bieden voor buitenactiviteiten."

Vanuit ieders expertise, met trots

Directeur René Vree Egberts: "Met Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer werken we integraal; het landschap, het boerenbedrijf en verschillende soorten beheer worden in samenhang met elkaar uitgevoerd. Zo werken we als organisatie ook met elkaar samen, iedereen met zijn eigen specialiteit en expertise. Integraal voeren we als organisatie het ANLb met de deelnemers uit."

Het gevoel dat de deelnemers bij het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer hebben is aan het veranderen. Burgler: "Boeren zijn meer en meer trots op het uitgevoerde ANLb en de resultaten. Ze gaan de vogels en het landschap steeds meer waarderen. Boeren maken foto's, delen deze binnen hun kring, of vertellen ons bij een veldbezoek vol trots wat ze hebben ontdekt. Sommige boeren hebben nu standaard een verrekijker in de trekker."

Verbreden en verbeteren

Vree Egberts: "We zijn onze dossiers aan het verbreden, we werken bijvoorbeeld met het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer en waterschappen samen aan bufferstroken. Bufferstroken zijn belangrijk voor voedsel en schuilgelegenheid voor vogels en tegen de uitspoeling van middelen en mest in het slotwater. We kijken naar bestaande beheerpakketten en werkzaamheden om die te verweven met projecten.

We nemen problemen niet als vertrekpunt. Wel de opgaven in gebieden waar boeren gecoördineerd aan willen werken. Dit is ook een financiële versteviging voor ons als organisatie. De wens is dat de overheden steeds meer gaan werken met langjarige integrale budgetten."

Een van de doelstellingen van AND is om beter de resultaten van het ANLb in cijfers te kunnen delen. Burgler: "Het zou mooi zijn als we na tien jaar ANLb het effect kunnen laten zien." Omdat in 2016 geen nulmeting is gedaan, zoekt het collectief naar data in bestaande bronnen. En focussen ze zich op de tellingen die gedaan zijn in combinatie met het beoordelen van de habitatkwaliteit. Voor AND ligt de toekomst ook op de keuzes voor het soort beheer: wat het gebied nodig heeft, welke animo er is en wat terreinbeherende organisaties zoals Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer willen bijdragen.

Onderdeel zijn van de landbouwtransitie

De rol van de agrarische collectieven is de afgelopen zeven jaar veranderd. Ze zijn onderdeel geworden van het landbouwdomein. Een serieuze partner voor gebiedsopgaves in de landbouwtransitie. Vree Egberts: "We hebben het beeld laten kantelen, dat boeren ook kunnen bijdragen aan natuur. We werken aan onze zichtbaarheid, we hebben soms echt

wel de plek aan gesprekstafels moeten bevechten. Maar het vertrouwen in ons als partner is er nu, en dan zou het ook fijn zijn als dat vertrouwen zich zou vertalen naar de budgetten die er nodig zijn om ons werk en doelen uit te voeren. We zetten in op gecoördineerde ruimtelijke samenhang in de gebiedsprocessen."

Boeren die de ANLb-middelen goed inzetten zien veel resultaat. Vree Egberts heeft hier twee voorbeelden van. Gangbare akkerbouwer Otto Willem Eleveld (traditioneel bouwplan) zet het ANLb goed in op ruim 7% van zijn bedrijf met als resultaat veel akkervogels. Hij won daarmee in 2023 de Gouden Leeuwerik-trofee van Vogelbescherming Nederland. Biologisch melkveehouder Peter Oosterhof heeft bewust gekozen voor een andere bedrijfsvoering zonder kunstmest, voor meer biodiversiteit en om een financieel gezond bedrijf te runnen. Beide boeren zien een landschap met meer insecten, bloemen en vogels. Zij zijn een goed voorbeeld dat boeren en natuur elkaar kunnen versterken in Drenthe en in de rest van Nederland. ■

Meer bomen en struiken voor biodiversiteit

DANKZIJ NIEUWE SAMENWERKING ARLA FOODS,
TREES FOR ALL EN BOERENNATUUR

Boeren die melk leveren voor de merken Arla biologisch en Melkunie krijgen de komende jaren de kans om 125.000 bomen en struiken te planten. Met een nieuwe samenwerking proberen Arla Foods Nederland, Trees for All en BoerenNatuur de biodiversiteit rondom boerderijen te verbeteren.

In deze nieuwe samenwerking is BoerenNatuur verantwoordelijk voor het opstellen van beplantingsplannen. Trees for All speelt een belangrijke rol in de implementatie en het monitoren van de resultaten, zoals zij de afgelopen 25 jaar hebben gedaan bij vele projectpartners. Arla Foods Nederland zorgt voor financiering.

Foto: Gabby Louwhoff

Simone Groenendijk, directeur Stichting Trees for All, Evelien Verbij, directeur BoerenNatuur en Mark Boot, CEO Arla.

Boer Irma Zegers

Van belang voor biodiversiteit

De afgelopen decennia zijn veel landschapselementen, zoals (knot) bomen, heggen en hagen, in het landelijk gebied verdwenen. Terwijl ze heel erg belangrijk zijn voor de biodiversiteit: bomen en struiken zijn het leefgebied van talloze planten en dieren, die hier hun voedsel vinden en zich er voortplanten. Ook zorgen landschapselementen voor een verbinding tussen bestaande natuurgebieden. Bovendien slaan bomen en struiken CO₂ op, vangen ze stikstof en fijnstof af en zorgen ze voor zuurstof, water en schone lucht.

Collectieven maken plan op maat voor maximale impact

BoerenNatuur vindt het heel belangrijk om te werken aan biodiversiteitsherstel. Het aanplanten van landschapselementen is een concrete en effectieve manier om dat te doen, mits het op de juiste manier gebeurt. Geplante bomen en struiken moeten passen bij de streek, zodat ze aansluiten bij de cultuurhistorie, goed kunnen groeien op de aanwezige bodem en de lokale planten en dieren versterken. Agrarisch collectieven hebben die kennis. Belangrijker: ze zitten dicht bij de boer, praten de taal van boeren en kunnen goed met hen samenwerken.

In deze samenwerking zullen de collectieven samen met deelnemende boeren een beplantingsplan maken op maat. Nadat de bomen en struiken zijn geplant, krijgen de boeren duidelijke adviezen voor langdurig beheer en onderhoud van de aanplant voor minimaal

tien jaar. Zo wordt de ontwikkeling van de aanplant gewaarborgd. Want de bomen en struiken worden geplant om de biodiversiteit nu én in de toekomst te verbeteren.

Nederland is pilotland

Eind december 2022 zijn vier melkveehouders gestart met een pilot. Zij plantten in 2023 de eerste bomen en struiken rondom hun boerderijen. Later dat jaar volgden 45 nieuwe deelnemers. In totaal zijn al twintig collectieven betrokken. In 2024 zal het programma weer worden opengesteld, en kunnen nieuwe deelnemers zich nog aanmelden. Het doel is dat vele boeren volgen. De samenwerking loopt in ieder geval tot eind 2025.

De samenwerking is onderdeel van het ReNature-programma waarmee Arla Foods Nederland de biodiversiteit rondom boerderijen stap voor stap wil verbeteren. Nederland is pilotland voor het ReNature-programma. Op basis van de verkregen inzichten volgen mogelijk andere landen waar Arla melkveehouders heeft. In de toekomst zullen ook andere thema's, zoals de bescherming van weidevogels, blijvend en kruidenrijk grasland en duurzame boslandbouw onderdeel zijn van het programma.

Samen investeren op een praktische manier

Irma Zegers–de Koning, Arla-melkveehouder en pilot-deelnemer: "Ik vind het leuk om als een van de eerste boeren in Nederland mee te doen aan het ReNature-programma. Samen investeren we op een praktische manier in de verbetering van het ecosysteem rondom mijn boerderij. Ik boer in de natuur en als agrariër vind ik het belangrijk dat ik een bijdrage lever aan het verbeteren van de biodiversiteit, ook al is dat stap voor stap. Als je goed bent voor de natuur zullen de dieren en bodem namelijk ook goed voor jou zijn, en dan is de cirkel rond."

Simone Groenendijk, directeur Stichting Trees for All: "Trees for All heeft al bijna 25 jaar ervaring met het duurzaam aanplanten van bomen en struiken, ook in landbouwgebieden. In Nederland dragen we actief bij aan het herstel van landschapselementen in het landelijk gebied. Want bomen en hagen horen wat ons betreft bij een gezond en biodivers boerenland. Dat kunnen we alleen realiseren door samen te werken. Met Arla Foods Nederland en BoerenNatuur vormen we een sterke coalitie om samen letterlijk meters aan bomen en heggen te maken. We hopen dan ook dat veel boeren meedoen met het ReNature-programma." ■

Zonder SCAN-ICT geen Agrarisch Natuur- en Landschapbeheer

SCAN-ICT, het ICT-systeem van BoerenNatuur, is onontbeerlijk voor het realiseren van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) en is altijd in ontwikkeling. In de afgelopen jaren voegde BoerenNatuur diverse functies toe en voerde verbeteringen door. Zo is in 2023 de schouwtool gelanceerd, is er een bulkwijzigingstool gemaakt en het is het werken met snoeimeldingen gebruiksvriendelijker geworden. Daarnaast hebben we veel wijzigingen doorgevoerd in het ICT-systeem om de aanpassingen van het ANLb er goed in te verwerken.

De nieuwe online schouwtool

Collectieven zijn gecertificeerd om het ANLb uit te voeren. Een onderdeel van deze certificering is dat een collectief het beheer controleert dat de deelnemers uitvoeren. Dat noemen we de schouw. BoerenNatuur heeft daarom in samenwerking met de collectieven

de schouwtool ontwikkeld. In de deze online tool selecteren collectieven beheereenheden voor de schouw en wijzen die toe aan schouwers. Vervolgens maakt een collectief digitale schouwformulieren aan, die de schouwer in het veld invult tijdens de schouw in de speciale schouw-app. Het is ook mogelijk om foto's toe te voegen in deze applicatie. Wanneer alle resultaten zijn ingevuld, wordt het schouwformulier ingediend bij het collectief en omgezet in een schouwrapport. Die is in te zien door het collectief en de deelnemer.

De eerste versie van de schouwtool staat sinds oktober 2023 online. Ondertussen is BoerenNatuur druk bezig met het verbeteren van de tool, mede op basis van de feedback van collectieven die er mee werken. In 2024 nemen de collectieven een willekeurige steekproef van hun beheer. Zowel schouwer, als collectief kunnen

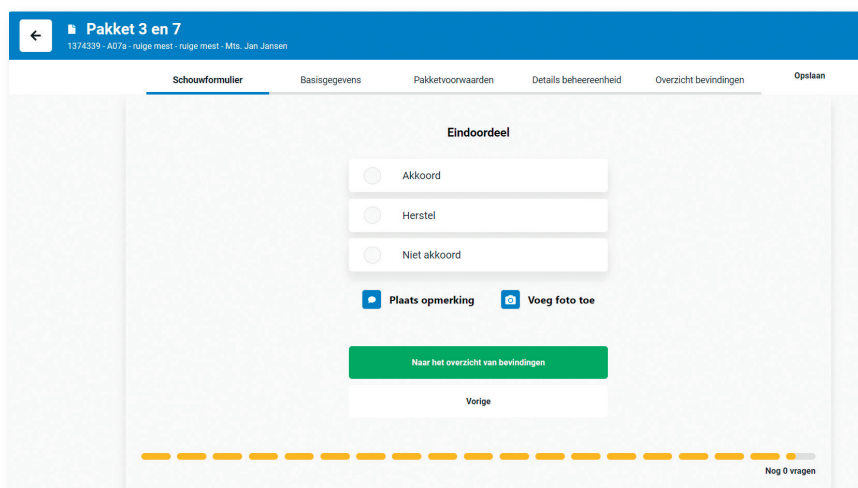
straks de te schouwen beheereenheden inzien op een kaart.

Bulkwijzigingstool

Bij de implementatie van het nieuwe ANLb, waren er veel beheereenheden die net even iets anders in het systeem moesten komen te staan. Voorheen moesten we de wijzigingen één voor één aanbrengen. De bulkwijzigingstool heeft daar verandering in gebracht: een medewerker kan nu wijzigingen doorvoeren op een selectie van beheereenheden. Dat scheelt veel losse kliks en tijd.

Snoeimeldingen

Snoeimeldingen lopen uit de pas met het beheerjaar. Een voorbeeld: de snoeimeldingen van beheerjaar 2023 worden uitgevoerd tussen juli 2022 en maart 2023. Voorheen moesten collectieven de snoeimeldingen tussen juli en half december opsparen en pas vanaf 16 december in

SCAN ICT

De BoerenNatuur SCAN-ICT is een ICT-systeem waarmee collectieven op perceelniveau kunnen registreren welke beheermaatregelen de agrariër of andere deelnemer hier zal uitvoeren. Het systeem is gekoppeld met de ICT-systemen van de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO), waardoor er dagelijks gegevens uitgewisseld kunnen worden. De collectieven gebruiken SCAN-ICT niet alleen voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), maar ook voor het registreren en uitvoeren van andere projecten, zoals Beheerpakketten Biodiversiteit Melkveehouderij of eigen beheerpakketten.

Via de QR-code kunt u meer lezen over het unieke BoerenNatuur ICT-systeem.

het systeem zetten, zodat deze in het juiste beheerjaar terecht kwamen. In 2023 hebben we de ICT zo gewijzigd, dat de snoeimeldingen door deelnemer en collectief kunnen worden ingevoerd op het moment dat ze gerealiseerd zijn. Het systeem parkeert deze meldingen dan tot het nieuwe beheerjaar aanbreekt en stuurt ze dan pas naar het RVO.

Microsoft Office migreren naar online en herindeling SCAN-ICT

De Office-versie waar SCAN-ICT nu op draait, zal binnenkort niet meer worden ondersteund door Microsoft. Office zal

daarom in 2024 over moeten gaan naar Office Cloud. Daarnaast heeft SCAN-ICT de afgelopen jaren zulke ingrijpende veranderingen doorgemaakt, dat de huidige opbouw van het systeem niet meer voldoet. De nadruk van het gebruik ligt momenteel meer op het GIS-gedeelte (Geografisch Informatie Systeem), terwijl het Office-gedeelte juist de basis vormde van het systeem. De migratie naar de cloud betekent ook dat we een deel van de functionaliteiten die nu nog in Office zitten, naar GIS overbrengen. Door deze ontwikkelingen is het noodzakelijk om SCAN-ICT zowel te migreren, als te

herindelen. De nieuwe indeling wordt logisch en intuïtief, zal uitgebreid getest worden met collectieven en voeren we stapsgewijs door. ■

Kennis, inspiratie en ontmoeting staan centraal bij de BoerenNatuurdag

Een jaarlijks terugkerend evenement van BoerenNatuur is de BoerenNatuurdag. Dit is een dag van ontmoeting, van leren, kennis delen en van inzichten. De BoerenNatuurdag wordt in eerste plaats georganiseerd voor collectieven, maar ook iedereen die in het brede veld werkt van agrarisch natuur- en landschapsbeheer en natuurinclusieve landbouw, is van harte welkom.

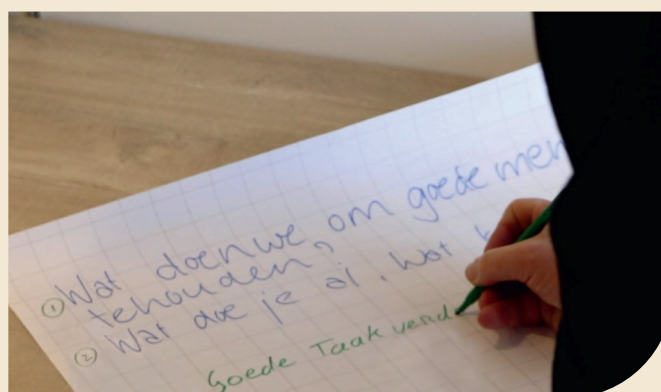
De BoerenNatuurdag heeft elk jaar een bomvol programma met workshops en lezingen. Een greep uit het programma van voorgaande jaren:

- Welk beheerpakket gebruik je wanneer?
- Habitatkwaliteit meten
- Hoe bepaal je doelen met monitoren?
- Wat is de relatie van de ecologie met het ANLb?
- KPI's
- Gebiedsprocessen concreet maken
- Opschalen en samenwerken met andere collectieven
- Hoe betrek je je leden?
- Hoe ziet een jaarcyclus van ANLb eruit?

De BoerenNatuurdag 2023 bood collectieven en andere geïnteresseerden een dag vol inspiratie en kennis. Voormalig voorzitter van het Dagelijks Bestuur Alex Datema omschreef tijdens die dag de kracht van BoerenNatuur: "Een van de sterkste punten van BoerenNatuur is dat het een vereniging is. Een vereniging van veertig verenigingen, waar elfduizend boeren bij aangesloten zijn. (...) Door deze structuur kunnen we heel dicht bij de praktijk en bij de boer blijven. Die twee punten maken dat wij klaar zijn voor de toekomst."

Ons doel voor de BoerenNatuurdag is dat we alle bezoekers naar huis laten gaan met nieuwe inspiratie en een hoofd vol praktische handvatten om verder aan de slag te kunnen met duurzame landbouw.

Wilt u een keer deelnemen? Houd dan de social media van BoerenNatuur in de gaten, elk jaar in maart organiseren we deze dag. Bekijk hier alvast de **aftermovie** van de BoerenNatuurdag 2023. ■

nieuw gezamenlijk logo

Samen met 40 agrarische collectieven en zo'n 11.000 boeren zet BoerenNatuur zich in voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer en natuurinclusieve landbouw. In 2023 is deze samenwerking ook tot uitdrukking gekomen in ons nieuwe gezamenlijke logo.

Lancering nieuw logo's BoerenNatuur in Brabant onder aanwezigheid van gedeputeerde Hagar Roijackers.

Herkenbaarheid is belangrijk

Waar collectieven voorheen uitsluitend hun eigen logo's hanteerden, is inmiddels een flinke groep collectieven overgestapt op het nieuwe gezamenlijke BoerenNatuurlogo. In het logo is ruimte voor de naam van het collectief. Die herkenbaarheid is voor ons belangrijk. We werken samen aan een mooi landelijk netwerk van geschikte habitats voor vogels, vissen, insecten, amfibieën en zoogdieren in het agrarische landschap. Onze impact kan en móet nog groter worden om meer te kunnen bereiken. Het gezamenlijke logo maakt ons duidelijk herkenbaar als samenwerkende organisaties.

Visie van BoerenNatuur

Op deze manier zijn we makkelijker vindbaar voor boeren, de politiek, beleidmakers, burgers en iedereen die de BoerenNatuur een warm hart toedraagt. Het is de visie van BoerenNatuur en de collectieven dat iedere boer een boterham kan verdienen met natuurinclusieve landbouw. Om dit te bereiken kunnen we de samenwerking met mensen en partijen goed gebruiken.

Welke collectieven zijn al overgestapt?

BoerenNatuur Flevoland (voorheen Flevolands Agrarisch Collectief) veranderde als eerste hun naam en logo. Daarna volgde BoerenNatuur Veluwe, BoerenNatuur Utrecht Oost, BoerenNatuur Rijn & Gouwe Wiericke, BoerenNatuur Groningen West, BoerenNatuur Brabant West, BoerenNatuur Brabant Midden en BoerenNatuur Brabant West. En in 2024 volgen BoerenNatuur Westergo, BoerenNatuur Midden Groningen, BoerenNatuur Noord West Overijssel, en de overkoepelende organisatie BoerenNatuur Fryslân, de stichting BoerenNatuur Overijssel. BoerenNatuur Zuid-Holland bestaat al sinds 2016.

Ook andere vorm mogelijk

Het is voor collectieven dus mogelijk om de gezamenlijke huisstijl en het logo te gebruiken, maar alleen overstappen naar de nieuwe huisstijl is ook mogelijk. Agrarische Natuur Drenthe en Rijn, Vecht & Venen behouden hun naam in een nieuw, op maat gemaakt logo in de nieuwe huisstijl.

De andere collectieven zijn zichtbaar en herkenbaar onderdeel van BoerenNatuur doordat zij onderaan hun website het beeldmerk toevoegen: "<naam collectief> is aangesloten bij BoerenNatuur". ■

